

Een tocht langs 19 kilometer geschiedenis

Het oudste gebouw van het Utrechts Archief ziet er van buiten smerig, lelijk en erg oud uit. Het gebouw is gebouwd in 1967, terwijl het toen één van de modernste gebouwen van Utrecht was. Dit oude gebouw wordt nu gesloten en alle archiefstukken worden verhuisd naar de binnenstad van Utrecht, waar een nieuw gebouw staat. Dat gebouw is geopend op 27 juni 2008 en staat naast de Dom. Het nieuwe gebouw ziet er goed uit. De buitenkant ziet er verzorgd uit. Vooral heel statig. De voorgevel van het gebouw is in neoclassicistische stijl gebouwd. De binnenkomsthal is modern, er is dan ook meteen moderne apparatuur te zien. Dit heb-

ben ze bij het Utrechts archief gedaan om ook jongeren aan te trekken. Een archief trekt niet snel jongeren aan, maar als je er iets leukers van maakt, gebeurt dat wel. Als je steeds verder het archief binnen gaat, zijn er ook nog sporen van de vroegere functie van het gebouw te zien. Vroeger was het gebouw een klooster. Er zijn onder andere nog sporen te zien van de Paulusabdij, die in 1050 door bisschop Bernold werd gewijd. In de muren zijn er nog sporen te zien die de bouwvakkers achter hebben gelaten. De muren zijn bijvoorbeeld niet helemaal glad gemaakt. De bogen en kruisgewelven die ook in de muur zitten, laten zien hoe de indeling

van het klooster vroeger was. Het bijzonderste is de gotische spitsboog waardoor de Benedictijner monniken naar de kapittelzaal liepen. Ook kan je nog in de monumentale muur zien, waar de monniken vroeger hun handen wassen voordat ze vanuit de slaapzaal via een trap naar de kerk gingen. De voorraadkelder (nu de wijnkeldergang voor de kinderen) en de librije (nu de studiezaal) zijn ook in de muren te herkennen. Je ziet dus onafgewerkte muren en glad gestreken muren. De deurposten zijn ook nog van vroeger. Ze mogen niet vervangen worden omdat het gebouw een erfgoed is. Ze zien er nog steeds goed uit. Ook zijn gedeeltes van de oude vloer nog te zien. De

vloer is deels vervangen, maar de oude vloer is ook nog te zien. Verder is het gebouw heel modern. De opmaak van de verschillende zalen is sfeervol. Binnen is het vrij donker.

Interactief ontdekken

Verspreid door de zaal hangen spotjes. Neem nu bijvoorbeeld de 'streckende meters' zaal. Tegen alle wanden staan vitrines, met daarin documenten en lintjes. Onder andere lintjes van Marco van Basten. Daar schijnt dan een spotje op. Dat geeft een indicatie hoe het negentien kilometer strekkende archief in het depot is opgeslagen. In het midden van de zaal bevindt zich een groot 'eiland' met beeldschermen. Als je die aanraakt, kan je allerlei onderwerpen kiezen, waar antwoorden op staan van de vragen die in je hoofd zitten. Aan beide uiteinden van de zaal is een doorgang naar een filmzaaltje. In het ene zaaltje wordt een film over Utrecht gedraaid, met 'uitstapmomentjes'. In het andere zaaltje worden filmpjes van vroeger gedraaid. Deze filmpjes kan je zelf uitzoeken, met

behulp van een computer. In een volgende zaal, de zaal 'Utrecht momenten', is er een spotje weg, die op een archiefstuk moest schijnen, dus daar was het een beetje donker. Het oudste stuk perkament was daardoor niet heel goed te lezen. Ook daar waren computers die uitleg gaven bij de collectiestukken die er te zien waren.

Oud en nieuw

Het auditorium (hoorzaal) is zit op de begane grond in de ruimte die vroeger de refter (eetzaal) was. Hier bevindt zich het meest tot de verbeelding sprekende bouwspoor: een spitsboogvormige opening in de muur. De geschiedenis van de Paulusabdij wordt in deze ruimte verteld. Er zijn veel projectiewanden, onder andere op de vloer. De rest van de vloer is betegeld, waarbij enkele tegels zijn verfreesd met middeleeuwse patronen, geïnspireerd op de oude tegels die bij opgravingen zijn gevonden. Via het trappenhuis dat in 1953 is gebouwd kom je in de studiezaal. Die zaal ziet er echt uit als een

studiezaal. Het ruikt er zelfs als een studiezaal. Er staan dingen die op computers lijken die echt uit het jaar nul stammen. Aan de muren, en in een klein kamertje daarnaast, staan allemaal mapjes en boeken. Maar die ruimte wordt optimaal benut, want er zitten best wat mensen te werken.

Wat heeft een journalist aan het Utrechts archief

Het archief als informatiebron
Wat heeft een journalist aan het Utrechts Archief? Dit hebben we op de volgende manier uitgezocht: eerst een rondleiding gehad met Nettie, een medewerker, die heel wat wist te vertellen over de collectie van het Utrechts Archief. Vervolgens hebben we zelf nog door het gebouw gelopen. Een journalist kan bij het Utrechts Archief alles opzoeken wat hij maar nodig heeft. Bij binnenkomst in het gebouw kan iedereen een pas halen en met deze pas inloggen in het systeem. Als je bent ingelogd kan je opzoeken wat je wilt weten. Het is wel heel erg belangrijk dat je weet wat je vraagt voordat je gaat beginnen met het opzoeken. Het systeem bevat namelijk zoveel informatie dat er een duidelijke opdracht moet worden gegeven voordat het daadwerkelijk op zoek gaat naar wat je nodig hebt. Voor een journalist is dit heel erg nuttig, omdat hij op deze manier heel efficiënt te werk kan gaan. Met het systeem van het Utrechts Archief, kan je binnen een paar seconden alles opzoeken.

Het archief als opvoeding

Het Utrechts Archief bevat ook veel informatie die in de geschiedenisboeken niet te vinden is. Met het soort informatie dat uit het archief te halen is, kunnen kom je leuke dingen te weten. Bijvoorbeeld de plaats waar het nieuws heeft plaatsgevonden. Zo kunnen er allerlei feiten worden

Het oude gebouw van de Utrechts Archief aan de Alexander Numankeade. De inhoud wordt momenteel verhuisd.

verteld, die de mensen anders niet hadden kunnen weten, doordat ze niet het archief hebben gelezen. Je zou dus kunnen zeggen dat de journalisten door het lezen van dit archief een opvoedkundige taak krijgen. De mensen leren, doordat de journalisten bepaald nieuws naar buiten brengen waarin stukken uit het archief zijn verwerkt, stukken over bijvoorbeeld de geschiedenis van Ede.

Het archief als naslagwerk

Ook is het Utrechts Archief heel erg handig om dingen na te slaan. Als een journalist via een interview informatie vindt, maar tegenover de verstrekte informatie nogal wantrouwig staat, kan de journalist het archief gebruiken om na te gaan of de vertelde dingen daadwerkelijk kloppen. Er kan over het verleden worden verteld die nu worden gezien als waarheid, maar het eigenlijk geen waarheid is. Als je in het archief de dingen nog eens nagaat kom je ontdek dat de vork eigenlijk anders in de steel zit. Dit is te vergelijken met roddels op school. Als ik morgen aan een persoon uit de klas vertel dat ik heb gezien dat er iemand is omvergeduwd door een ander onbekend persoon, dan bestaat de kans dat er de volgende dag een heel ander verhaal wordt verteld. Ze zouden kunnen vertellen dat ik heb gezien hoe de een de ander met een knuppel neersloeg en hem vervolgens al zijn waardevolle spullen ontnomen heeft. Dus een journalist heeft wel degelijk wat aan het archief in Utrecht. Journalisten kunnen het archief gebruiken om aan informatie te komen, ze kunnen het gebruiken om dingen na te slaan en ze kunnen de informatie uit het archief gebruiken om de mensen wat te leren en ze dus eigenlijk op te voeden.

Negentien kilometer theoretisch toegankelijk

De theoretische toegankelijkheid van het Utrechts Archief is ronduit bijzonder te noemen. Als we programma's als 'Spoorloos' kijken zullen we wellicht denken dat bevolkingsregisters en andere archieven slechts toegankelijk zijn voor programmamakers die er grof geld voor betalen. De praktijk laat zich echter van een heel andere kant zien. Elke Nederlandse burger heeft het recht om archieven in te zien zonder daarvoor te hoeven betalen. Bij bezoek aan de studiezalen en bij vertoon van een geldig legitimatiebewijs ontvangt u een archiefpas. Met die pas kunt u herhaaldelijk het archief inzien voor onderzoek. Gratis dus.

Binnen die studiezalen zijn via de site www.hetutrechtsarchief.nl, circa 250 filmpjes te zien, gemaakt in de vorige eeuw. Opnames zoals u die tegenkomt in reclames van het kaas merk Old Amsterdam. Ook zijn twintigduizend boeken te lezen. Allemaal hebben ze te maken met de gemeente en provincie Utrecht. Bevolkingsregisters, Bouwtekeningen, Burgerlijke stand, doop-, trouw-, begraafboeken, Faillissementen, Films, Handelsregisters. Negentien kilometer ligt 'voor het oprapen'.

Ontoegankelijk voor leken

Wie de studiezalen van het Utrechts Archief aan de Hamburgerstraat betreedt zal goed moeten weten waar hij naar zoekt. Een eilandje met laptops, die toegang bieden tot de website www.hetutrechtsarchief.nl en interne zoekmachines, is onbezet als ik probeer in twintig minuten de software te doorgronden. De

software die me in elke uithoek van het negentien kilometer lange archief brengt. Ik begin te zoeken in de bibliotheek van het Archief en zet de cursor in het vakje "auteur (minstens 2 letters of cijfers invoeren)". 'Wo', dat moet een hit opleveren. En jawel. Een lijst van wo'ers verschijnt op het scherm. Wolter, Wolters, Wouters, Wobbe. – Geen Wolkers – . Wouters is mijn uitverkorene. Zodra ik op zijn naam klik, gebeurt er niets. Ik besluit niet naar de medewerker achter de desk te stappen. Ik zou dit zelf moeten kunnen. Na nog vijf minuten heen en weer klikken en termen invullen, sluit het programma zich misschien wel 'per ongeluk' af. Ik schuif een plaatsje op naar de volgende laptop. Hierop staat de website van Het Utrechts Archief open. Dat moet eenvoudig zijn. Onder het kopje Collectie klik ik door naar Archieven. Ik tik in: PKN. De archieven van de Protestantse Kerk in Nederland presenteren zich in een lijst: Bijvelvereniging Utrecht, Bond van vrije evangelische gemeenten, Centraal secretariaat van het vrijzinnig protestantisme. Ik klik op 'Confessionele Vereniging'. Datering: 1864-1986. Openbaarheid: beperkt openbaar, nadere informatie bij het Utrechts Archief. Omvang: 6 meter. 6 meter aan verhaal! Het was me gelukt om in twintig minuten een interessant object te vinden. Inventaris die jaren geleden in een ordner verdween. In een kast werd gezet.

Digitalisering

Het Utrechts Archief is momenteel bezig met het digitaliseren van de hele collectie aan koffiekleurige perkamenten, foto's en microfilms. Een studiezaal medewerker vertelt: "We zijn jaren lang

bezig geweest met het verzamelen van al deze boekjes. Het zijn geen originelen. Nu het digitale tijdperk zo snel oprukt voelen we ons noodgedwongen om alles te digitaliseren. Dat proces gaat op zijn beurt weer jaren duren.” Op de website van het Utrechts Archief zijn al duizenden afbeeldingen te zien. Tekeningen van de Neude. Honderden uitzichten op de Dom. Foto’s die trotse bouwers van de eerste spoorlijnen laten zien. Gratis te downloaden in de lage resolutie van 72dpi. Voor een hogere resolutie wordt een vergoeding gevraagd.

Not for fun

Mocht u nu denken: Het Utrechts Archief, daar wil ik weleens heen. Dan help ik u graag van die gedachte af. Om bijzondere dingen in te zien kunt u fijn in de ‘schattenkamer’ van het archief terecht. Bijvoorbeeld om het Utrechts stadsrecht te bewonderen of andere perkamenten. Daar houdt uw bezoek dan wel meteen op. De studiezaal hoeft u niet van binnen te zien. Tenzij u op zoek bent naar archieven van uw voorouders die in Utrecht geboren en getogen zijn. Maar neem dan de deskundige aan de arm die u door de ondoorzichtige computerprogramma’s en langs lange rijen boekjes gidst. Anderszins, het Utrechts Archief is not for fun. <

Tekst | Anne Pasterkamp, Leanne Monster, Joey van der Linden, Maurits Reijnoudt

Beeld | Maurits Reijnoudt

Vormgeving | Maurits Reijnoudt

Eindredactie | Leanne Monster

Hoofdredactie | Maurits Reijnoudt

(Bijlage)

„Het archief is superspannend.”

(door Leanne Monster)
 Waarom Nettie Stoppelenburg (52) zo'n interesse heeft in geschiedenis weet ze eigenlijk niet. "Mijn ouders namen me vroeger heel vaak mee naar musea. Misschien is het daardoor sterker geworden." Na de middelbare school studeerde zij kunstgeschiedenis en archeologie. Inmiddels werkt ze al 20 jaar in het Utrechts Archief, eerst bij de afdeling beeldmateriaal en momenteel als medewerkster van de afdeling educatie. Ze is er nog lang niet uitgekeken. "Ik doe hier zelf namelijk ook onderzoek naar de geschiedenis van mijn woonplaats Oudewater," vertelt ze enthousiast.

Nettie's werk is heel gevarieerd. "Ik ontvang heel veel schoolklassen en groepjes geïnteresseerden

die ik een rondleiding geef. Deze week kreeg ik bijvoorbeeld een paar jongelui die voor hun profielwerkstuk wat onderzoek wilden doen. Die hebben dan begeleiding nodig." Dat is niet het enige wat er op een gemiddelde werkdag moet gebeuren. Als medewerkster educatie heb je daarnaast de belangrijke taak om ervoor te zorgen dat de tentoonstellingen regelmatig wisselen. Archiefstukken mogen namelijk niet te lang blootgesteld worden aan licht. Daardoor kunnen ze verkleuren en beschadigd raken. Telkens weer moet het aantrekkelijk zijn voor de bezoekers van het archief. "De keuze van onderwerpen is echt belangrijk bij dit soort dingen," benadrukt Nettie. Ook het organiseren van allerlei activiteiten hoort erbij, variërend van de 'Landelijke Archiefvendag' tot de 'Week van de Geschiedenis'.

Een archief doet denken aan doodse stilte, de muffe geur van oude boeken en vooral kilometers archiefmateriaal. Toch is dat niet wat je direct tegenkomt in het

Utrechts Archief. De exposities zijn allereerst gericht op kennismaken met de geschiedenis. Je kunt er je eigen historische krant samenstellen, filmmateriaal en voorbeeldonderzoeken

bekijken, die uiteenlopen van 'de storm in 1674' tot 'Marco van Basten'. Een belangrijk deel van de bezoekers bestaat dan ook uit schoolklassen die op excursie zijn. Iedereen kan ook even een kijkje nemen in de studiezaal, waar het echte onderzoek wordt gedaan. "We krijgen ontzettend veel mensen binnen die de genealogie van een familie onderzoeken. Soms is het zo druk, dat je gewoon moet wachten tot er een plekje vrij is." Nettie merkt daarbij op dat mensen thuis op internet al veel informatie kun-

nen vinden. Dat is toegankelijk gemaakt door een inventarislijst te maken, waarin alle stukken en archieven te vinden zijn. De aanvraag naar stukken neemt daarvoor toe. Wanneer je bezig bent met een onderzoek, kun je van tevoren opzoeken wat je nodig hebt, dat aanvragen en in de studiezaal meteen aan de slag gaan. De originele stukken blijven daarbij goed opgeborgen. “Er zijn uitsluitend kopiedocumenten, microfiches, microfilms en scans beschikbaar. Het risico van beschadiging aan de originelen is te groot om dat zomaar aan iedereen mee te geven.” In de studiezaal zijn niet alleen mensen te vinden die onderzoek doen naar hun stamboom, maar ook mensen die een verbouwing of restauratie willen doen. Zij zijn op zoek naar oude bouwtekeningen van bijvoorbeeld hun huis.

Nettie Stoppelenburg doet zelf ook onderzoek in het Utrechts Archief. “Na ongeveer tien jaar onderzoek heb ik eindelijk het idee dat ik iets weet over de geschiedenis van mijn woonplaats Oudewater. En je komt zulke leuke dingen tegen!” Nettie merkt dat iedereen elkaar na praat, terwijl dat soms helemaal niet juist is. “Ik heb altijd gehoord dat de touwindustrie, waar Oudewater om bekend stond, in de 19e eeuw terugliep. In de archieven vond zij echter stukken die al over een afname in de 18e eeuw gingen.” Door jarenlang onderzoek kwam zij te weten dat de touwslagerijen vrijwel allemaal in de Waterlinie lagen. Toen de vestingwerken werden uitgebreid, moest de touwindustrie het onderspit delven. “Wat denk je van de moorden die je tegenkomt in de stukken, de verhalen over familiedrama’s, verslagen van herbergen in Oudewater... Superspannend!” Volgens

de gedreven medewerkster is een archief essentieel voor de geschiedenis. “Niet alles staat in de geschiedenisboeken, al neemt het gros aan van wel. Zonder archief is er gewoon geen geschiedenis.”

Wanneer ik haar vraag naar haar favoriete stuk uit de collectie, begint Nettie te lachen. “Ik zou het niet weten. We hebben zoveel mooie dingen hier, dat ik echt niet kan kiezen.” Er blijken ruim 1000 archieven in het Utrechts Archief onder te zijn gebracht. Hoeveel stukken dat zijn, weet niemand. Waarschijnlijk miljoenen. Persoonlijk vind Nettie de archieven over Amerongen heel interessant. “Die charters met miniaturen zijn ook zó mooi gewoon!” Bijzonder aan het Utrechts Archief is het feit dat er ook een aantal nationale archieven te vinden zijn. Een voorbeeld daarvan zijn de Nederlandse Spoorwegen. Er werd eerst getwijfeld tussen de archieven van Den Haag en Utrecht, maar omdat de hoofdkantoren van de NS ook in Utrecht staan, kregen zij de eer. Ook is Utrecht een verzamelgebied van de kerkelijke archieven. “Vanouds werden de kapittelarchieven, ook die van de Domkerk bijvoorbeeld, hier opgeslagen.” Tegenwoordig zijn daar ook de stukken van de Protestantse Kerk in Nederland te vinden, naast de moderne bisschoppelijke archieven. “Dat is echt speciaal aan het Utrechts Archief.”

Het bestuur en de organisatie van het archief is niet zomaar aangesteld. Zo is de burgemeester van Utrecht de voorzitter en vormen afgevaardigden uit het rijk en de gemeente de rest van het bestuur. Wanneer ik vraag of het bestuur een ceremoniële functie heeft, aangezien er ook nog een directeur met een management is, krijg ik een haast verontwaar-

digd antwoord. “Nee, die moeten juist alle belangrijke beslissingen nemen. Het bestuur is speciaal aangewezen en moet bijvoorbeeld de begroting goedkeuren. Dat is in 1998 vastgelegd in een wet, na de eerste fusie van het gemeentearchief en het rijksarchief in het Utrechts Archief.”

Volgens Nettie Stoppelenburg komen er de laatste jaren steeds minder journalisten in het archief om onderzoek te doen. “Vroeger belden ze nog weleens of wij even iets voor ze na konden kijken, omdat ze zelf geen tijd en teveel haast hadden om te komen.” Daarbij trekt ze een opvallende conclusie. “Journalisten van het Algemeen Dagblad zien we hier bijna niet meer. Die van het NRC komen veel regelmatig langs om eens even te kijken in het archief van het Utrechts Nieuwsblad. Dat archief dateert uit midden 18e eeuw, dus daar kun je als journalist heel veel nuttige informatie uit halen.” Hoe het komt dat er steeds minder onderzoek wordt gedaan, weet Nettie ook niet precies. “Ik denk dat ze teveel willen haasten en zoveel mogelijk willen schrijven. Dat is echt jammer, want zo gaat de onderzoeksjournalist echt ten onder.” Het opvallende verschil tussen journalisten van het AD en het NRC blijft ook schimmig. “Maar je kunt het wel merken aan de kwaliteit van beide kranten, vind ik.”

De belangrijkste doelstelling van het Utrechts Archief is het binnenhalen van jonge mensen en die interesseren in de geschiedenis. “Die onderzoeken worden toch wel gedaan. Het is juist een uitdaging om mensen die niet zo snel naar een archief zouden gaan, toch aan te trekken.” Op basisscholen wordt steeds minder aandacht besteed aan het vak geschiedenis. Om

dit te veranderen en kinderen op een leuke manier kennis te laten maken met geschiedenis, geeft de overheid extra subsidie aan het Utrechts Archief. Ook de stichting 'Vrienden van het Utrechts Archief' zorgt dat er geld in het laatje komt. "Je zou het een soort fanclub kunnen noemen ja, maar dan eentje die meebetaalt. Zo kunnen we alle extra activiteiten bekostigen." Ook voor de inrichting van extra exposities worden de kosten gedekt door de overheid of "de Vrienden", zoals Nettie ze waarderend noemt.

"Als je mijn leeftijd neerzet, moet je niet de indruk wekken dat er alleen maar saaie, oude en grijze mensen rondlopen in het archief!" Nettie is 52 jaar, maar heeft nog steeds haar jonge

uitstraling behouden. Misschien komt dat doordat zij bezig is de resultaten van het wroeten in de geschiedenis over te brengen op kinderen en jonge mensen. Elke expositie moet zo ingericht worden, dat men op een plezierige manier bij het Utrechts Archief wordt betrokken. "Ze moeten er zelf ook een beetje achter komen dat er meer is dan alleen het geschiedenisboek, waar zelfs hier en daar foute gegevens in staan." Tenslotte heeft de jeugd de toekomst, maar moeten zij ook de geschiedenis kennen om daar van te leren. En dat is wat het Nettie Stoppenburg en daarmee het Utrechts Archief willen bereiken.

Tekst | **Leanne Monster**
Beeld & Vormgeving | **Maurits Reijnoudt**

